

Pension Harderwijk

De Harderwijkse elite en Suriname

De oude dag

Vittepraetje

Kwartaalblad van de historische vereniging HERDEREWICH

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden)	2
Dank jullie wel... (Matty Moggré)	3
Prikbord	4
Agenda	5
Staat uw oma of oudtante op deze foto?	5
Pension Harderwijk (Sophie van Steenderen)	6
De oude dag in laatmiddeleeuws Harderwijk (Jaco Zuiderduijn)	10
Van paperclip naar totale kantoorinrichting (Anita Raaphorst, Lex Schuijl)	13
De band tussen de Harderwijkse elite en Suriname (Anita Raaphorst)	17
Kwartierstaat Gijsje Verwijs-ten Hove	21
Herbouw Harderwijkse toren op het Kerkplein (Harry Schel)	22

Van de redactie

tekst **Ed van der Heijden**

Onze voorzitter, Matty Moggré, werd tijdens de lintjesregen op 26 april Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Daar zijn wij als leden van Herderewich natuurlijk heel trots op en feliciteren haar van harte. U leest haar woorden van dank hiernaast in het voorwoord van dit Vittepraetje.

Een heel opmerkelijke artikel kregen wij van Jaco Zuiderduijn, verbonden aan de Universiteit van Lund in Zweden. Hij heeft onderzoek gedaan naar de oudedagvoorziening in Harderwijk in de late middeleeuwen.

Zoals wij allemaal weten heeft het Stads museum de laatste maanden een grote herinrichting ondergaan. Sophie van Steenderen, conservator van het Stads museum Harderwijk en het Marius van Dokkummuseum, legt uit wat er is veranderd en wat we kunnen verwachten.

Alle Harderwijkers kennen het bedrijf Wuestman. Dat heeft al een lange geschiedenis, want het bestaat meer dan 150 jaar. Anita Raaphorst en Lex Schuijl hebben met de eigenaren herinneringen opgehaald en daar een artikel over geschreven.

Een actueel onderwerp in Nederland is de slavernij en de gevolgen daarvan. Anita Raaphorst heeft de bronnen die er bestaan over de connectie tussen Harderwijk en slavernij verzameld. De samenvatting daarvan vindt u in dit Vittepraetje.

Als eerbetoon aan ons overleden redactielid Gijsje Verwijs-ten Hove heeft Renate Uittien een kwartierstaat van Gijsje gemaakt.

In coronatijd gebeurt toch heel veel. Kijkt u maar op de prikboardpagina's, waar weer allerlei wetenswaardigheden worden vermeld, maar ook vragen worden gesteld. Zoals bijvoorbeeld bij een foto, die Simone Pol heeft opgestuurd. Daarop staan 7 vrouwen en 4 kinderen. Wie zijn dat?

De mogelijke herbouw van de Luttekepoort inspireert anderen. Zo heeft Gerrit Boer de Luttekepoort in lego gemaakt. Harry Schel komt zelfs met een voorstel om de toren bij de Grote Kerk te herbouwen.

De redactie wenst u naast leesplezier ook een mooie zomer en hopelijk gauw tot ziens.

Wij horen graag uw reactie.

BESTUUR:
Voorzitter
Matty Moggré
Secretaris
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
tel: 0341-426847
Penningmeester/ledenadministratie
Gerrit Visscher
ledenadministratie@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen (bibliotheek)
Jan Ruijne (redactie)

REDACTIE:
redactie@herderewich.nl
Hoofdredacteur
Ed van der Heijden
Eindredacteur
John Wetzels
Redactieleden
Anita Raaphorst, Jan Ruijne, Lex Schuijl

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen

WERKGROEPEN:
Archeologie:
John ten Pierick
Commissie Naamgeving:
Niek de Jong
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit:
Désirée van Liempt
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
Kroniek van Harderwijk:
Anita Raaphorst, Jan Ruijne
Hierden:
Evert Jacobs
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
Joke en Harry Huijgen
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BIBLIOTHEEK, HISTORISCH KENNISCENTRUM:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl

BEZOEK- EN POSTADRES:
Vischpoort, Schapenhoek 9,
3841 BE Harderwijk
Huismeester Vischpoort:
Karel Kok
huismeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923
Willem van Sonnen

Leden en niet-leden kunnen van de Vischpoort gebruik maken voor het vieren van een feestje o.i.d. Informatie bij de huismeester.

CONTACT
Voor informatie: www.herderewich.nl
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

Sluiting aanleveren kopij voor het volgende Vittepraetje is 1 augustus 2021

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen voor commerciële doeleinden of ten behoeve van andere publicaties. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de schrijver, een artikel in te korten. Overname van een artikel is alleen mogelijk na toestemming van de auteur en de redactie. Het redactiestatuut is -voor hen die daar behoefte aan hebben- op te vragen bij het secretariaat.

AFBEELDING OP HET VOORBLAD:
Natasja Bennink plaatst het Hanzepaardje bij de Wijde Wellen (foto: Ruben Schipper)

Dank jullie wel!

Daar zit je dan...

Vooraan in de bank. Met mensen achter je, die al een jaar lang stiekeme dingen doen voor jou, mensen die brieven schreven aan de koning over jouw gedrag. Die je voor de gek houden met een afspraak die geen afspraak bleek. Ja, onze secretaris, John Wetzels, zat daar ook! En.. Martijn Pijnenburg...!! Jij zit in de bank en de burgemeester staat op het podium. Hij citeert uit die brieven. Ze schreven over "je voorzitterschap van Herderewich en van de stichting Joods Erfgoed Harderwijk", over je rol bij het Historisch Kenniscentrum Harderwijk. Ze schreven over je gedrag: dat je gaat waarvoor je staat en niet omgaat. Ze schreven eigenlijk over je talenten die je kreeg en ingezet hebt in het maatschappelijk leven, bij de voedselbank, de politiek en ja ook bij die ideële stichting in die wonderlijke wereld van cannabis.

"Wat is je wapenfeit bij Herderewich?", vroeg de burgemeester. Tja, wat is dat? Is dat niet, dat we samen een prachtige vereniging zijn, met veel inzet voor

het behoud en kennis van de historie van Harderwijk! Een vereniging met leden, die veel weten en willen delen.

"Het heeft de koning behaagd"

In wat een mooi land leven wij! De koning (de overheid) waardeert burgers en geeft hen een blijk van waardering! Waardering voor mij, maar ook voor u, voor jullie, voor onze vereniging, onze stichting Joods Erfgoed, ons Historisch Kenniscentrum.

Ook dit Vittepraetje laat die wapenfeiten zien: een prachtig blad met interessante verhalen. En het jaarboek met een verhaal, geschreven door een van onze leden, een verhaal dat vertelt over het Waterfront. Het is een verhaal dat geschiedenis gaat worden.

Dank je wel auteurs, dank je wel, leden, voor al jullie lieve, spontane reacties...samen verder!
Dank je wel Martijn voor jouw inspanningen!!

foto: Ton Pors

Wij heten de volgende leden van harte welkom:

De dames D. Cageling en J. Weerd-Mosterd (Hierden), de heren R. Mantingh, A. de Vente, R. van Luijk, D. Usai, H. Foppen, G. Hahn (Nijkerk), G.J. Foppen, A. van den Brink en E.W. Sloetjes. Waar geen plaatsnaam is aangegeven is het nieuwe lid woonachtig in Harderwijk.

prikkbord

App over gebeurtenissen in 1940-1945

De werkgroep 5 mei heeft samen met de Popschool, Cultuurkust, het Stadsmuseum en nog enkele organisaties een app ontwikkeld waarin verteld wordt over de gebeurtenissen in 1940-1945. De Duitse bezetting begon bij het oude stadhuis. Vandaar kun je een route volgen en op aangegeven locaties luisteren naar wat zich daar heeft afgespeeld. Het geheel wordt ondersteund door spel en muziek. De route kun je te allen tijde zelf lopen. Harderwijk Historie, nu gratis te downloaden.

Maand van de geschiedenis

Oktober is de maand van de geschiedenis. Thema: "Aan het werk". Wie helpt bij het opzetten van de geschiedenisquiz?

Rectificatie

In het Vittepraetje van maart 2021 staat een artikel over de verdwenen fontein op het eilandje in het Plantagepark. Hierbij werd gesuggereerd dat het zou gaan om een oude fontein, die in eerste instantie bij de Grote Kerk is geplaatst. Volgens Tiemen Goossens van het Streekarchivariaat is die suggestie niet terecht. Hij meldt dat in 1895 voor de hoofdingang van de Grote Kerk een fontein is geplaatst, waarvan het bassin de vorm had van een klaverblad. Uit de raadsnotulen van 1908 blijkt dat het kerkbestuur de fontein graag zag verdwijnen. Op 1 september 1908 deelde de burgemeester mee dat de fontein voor de jaarwisseling bij de kerk zal worden weggehaald. Voor een nieuwe locatie was de Plantage al in beeld. Op een kaart uit 1917 blijkt dat het bassin is geplaatst op een plek die nu in de buurt van bloemenkiosk Van Burken (voormalig Carpe Diem) zou zijn. Het bassin is ook nog te zien op een foto uit 1938, vlak na de geboorte van prinses Beatrix. Zie bijgaande foto. Rond die tijd begint ook de aanleg van het eilandje in de Diepe Gracht. Uit krantenverslagen uit die tijd blijkt dat er nu sprake is van een vierkant bassin.

Elly van Dasler onderscheiden

Naast Matty Moggré kreeg ook ons lid Elly van Dasler een lintje tijdens de lintjesregen op 26 april. Elly is benoemd tot lid in de Orde van Oranje-Nassau voor haar betrokkenheid bij de medemens in binnen- en buitenland en haar inzet als vrijwilliger bij de Hervormde Gemeente en bij Sonnevand. Hartelijk gefeliciteerd. Overigens won Elly vorig jaar de 1e prijs bij de Herderewich-quiz. (foto: Matty Moggré)

De Luttekepoort in lego

Veel Harderwijkers vinden dat de Luttekepoort terug moet komen in het stadsbeeld. Gerrit Boer nam hierop een voorsprong en bouwde de poort in lego na. Dromend over een stad zonder auto's, maar met diligences, postkoetsen en trekschuiten verdiepte hij zich in de geschiedenis van de Luttekepoort. Met behulp van documentatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, boeken van Johan Schrassert en het boekje 'De Doelenmuur' van Wedding uit 1923 ging hij aan de slag. Uiteindelijk verrees uit de lego niet alleen de Luttekepoort maar ook de Hoge Bruggepoort, het Pesthuis, het Linnaeustorentje, het oudste stadhuis en De Waag. In het tv-programma 'Typisch Harderwijk' besteedde de EO in mei aandacht aan de bouwwerken van Gerrit Boer. Wellicht de moeite waard om terug te kijken!

agenda 2021

Alle activiteiten van de vereniging zijn tot nader bericht afgelast wegens de strijd tegen het coronavirus. Ook de Vischpoort blijft tot nader bericht gesloten.

Zaterdag 11 september en zondag 12 september

Onder voorbehoud: Open Monumentendagen. Thema: 'Mijn huis is jouw huis'. Het thema draagt gastvrijheid en toegankelijkheid uit.

Dinsdag 21 september

Onder voorbehoud: Algemene Ledenvergadering. Nadere informatie volgt.

FOTO WEDSTRIJD OPEN MONUMENTENDAGEN

Thema: "Mijn monument is jouw monument".

Evenals vorig jaar organiseert Herderewich weer een fotowedstrijd. Ga op weg met je fototoestel of je smartphone. Je hebt ruim de tijd om te fotograferen, de uiterlijke inzendingdatum is maandag 20 september. Een deskundige jury beoordeelt alle inzendingen. Er wordt gelet op compositie, originaliteit en duidelijkheid en de foto moet zoveel mogelijk aansluiten bij het thema. En... heel belangrijk: de foto moet in dit jaar (2021) gemaakt zijn, in Harderwijk of Hierden.

Natuurlijk is er een prijs aan verbonden. De fotograaf van de beste foto ontvangt een wijnpakket ter waarde van vijftig euro van de bekende Harderwijker Jacobs Wijnwinkel. (Schoenmakerstraat)

Je kunt je foto opsturen naar: foto@herderewich.nl. Veel succes.

Staat uw oma of oudtante op deze foto?

Wilt u helpen met het oplossen van mijn puzzel? Mijn naam is Simone Pol en ik ben bezig met stamboomonderzoek. Thuis bij mijn moeder vond ik deze foto, maar niemand van de familie weet wie erop staan. Inmiddels heb ik wel een vermoeden: het zouden de zussen uit de familie Besselsen kunnen zijn en dan zou de foto gemaakt zijn in 1869 te Harderwijk. Drie zussen hebben dan al kinderen, één zus ontbreekt op de foto en rechtsachter zou wellicht hun moeder staan, Abrahanna Willemina Kappers. Maar er zijn ook twijfels....

Heeft u misschien dezelfde foto in het familiealbum zitten en staan bij u wel de namen op de achterkant? Of herkent u één of meerdere personen op de foto?

Mail dan uw reactie naar redactie@herderewich.nl

Hieronder staan de gegevens van de zussen Besselsen, zoals die bij mij bekend zijn:

1. Lutje Besselsen (29 nov 1827 Harderwijk – 25 nov 1902 Harderwijk, 74 jaar), getrouwd in Harderwijk met Hendrik Klaassen, 5 kinderen, waarvan 2 dochters: Abrahanna Wilhelmina (1857) en Fennetjen Klaassen (1859).
 2. Neeltje Besselsen (23 okt 1829 Harderwijk - ...), heeft een dochter, Johanna Cornelia Besselsen (1863), vader onbekend.
 3. Petronella Besselsen (19 nov 1832 Harderwijk - ...), getrouwd in Amsterdam met Hermanus Gartner, 3 kinderen waarvan 2 dochters: Martha Abrahanna (1861), Abrahamina Wilhelmina Gartner (1863).
 4. Antonia Willemina Besselsen (15 feb 1835 Harderwijk – 30 aug 1904 Harderwijk, 69 jaar), getrouwd met Jan van der Veen, 1 kind als baby gestorven.
 5. Johanna Willemina Besselsen (17 sept 1840 Harderwijk – 24 jan 1871 Den Haag, 30 jaar), getrouwd met Willem Lodewijk Michon, 4 kinderen waarvan 2 als baby gestorven en daarnaast zoon Hendrik Willem (1866) en dochter Christina Geertruida Michon (1868).
 6. Ellebarta Besselsen (10 mei 1844 Harderwijk – 6 jan 1926 Harderwijk, 81 jaar), baker.
 7. Antjen Besselsen 1852, getrouwd in 1876 te Harderwijk met Willem Frederik Voges, 11 kinderen.
- Alvast heel vriendelijk dank voor uw hulp.

tekst **Sophie van Steenderen**

Sophie van Steenderen,
conservator Stadsmuseum
Harderwijk en Marius van
Dokkum Museum

De nieuwe presentatie van de stadsgeschiedenis in Stadsmuseum Harderwijk Pension Harderwijk

Op 1 september 2020 sloot Stadsmuseum Harderwijk de deuren voor het publiek en begon een grondige renovatie van het gebouw. Tegelijkertijd werd gewerkt aan de herinrichting van de vaste presentatie van de stadsgeschiedenis: Pension Harderwijk kamers vol verhalen! In de afgelopen maanden heeft zich achter de muren van Donkerstraat 4 een ware metamorfose voltrokken. Nu alle werklieden het pand hebben verlaten en het inrichtingsteam de laatste vitrines heeft gesloten, zijn wij klaar om museumbezoekers te ontvangen!

Gebleven zijn de gratis toegankelijke begane grond, met exposities van lokale kunstenaars, het gezellige museumcafé en een goed gesorteerde museumwinkel. Ook voor mooie tentoonstellingen op het gebied van moderne en hedendaagse kunst kun je weer terecht in het museum. Allereerst met de solotentoonstelling van Natasja Bennink, de beeldhouwer die twaalf bronzen beelden voor de stad maakt. En in het najaar is het prachtige werk van Saskia Boelsums, Kunstenaar van het jaar 2020, te zien in het Stadsmuseum.

PENSION HARDERWIJK

Er is vooral veel veranderd in het Stadsmuseum. De eerste grote verrassing vind je in wat voorheen de Universiteitszaal was. Dit is nu de Salon van

Pension Harderwijk. In de gezellige ruimte vol geroezemoes kijk je je ogen uit. Je kunt hier op interactieve wijze kennismaken met de Madam, de gastvrije uitbaatster van het pension en met vijf van haar gasten. De Schilderes, de Scheepsjongen, de Afrikaanse Soldaat, het Vissersmeisje en de Spijon. Elk van hen vertegenwoordigt een bijzondere periode uit de historie van Harderwijk. Op de eerste verdieping zijn pensionkamers ingericht. Hier verblijven nog eens zes gasten: de Student, de Ondernemer, de Weeskinderen, de Non, de Muntmeester en de Joodse Man. Hun kamers zijn gevuld met objecten uit de collectie van Stadsmuseum Harderwijk die horen bij de periode die zij representeren, aangevuld met een aantal bruiklenen.

De Salon van Pension Harderwijk op de begane grond (foto: Ruben Schipper)

De kamers ademen elk een eigen sfeer die aansluit bij het personage dat er centraal staat. Net als in de Salon wordt ook hier gebruik gemaakt van audiovisuele middelen, waardoor je de gasten beter leert kennen. De ruimte die eerder als bibliotheek werd gebruikt, is omgebouwd tot de 'Gevonden voorwerpen' kamer. De voorwerpen die hier zijn uitgesteld mogen aangeraakt worden en brengen gebeurtenissen en personen uit het recente verleden van Harderwijk in herinnering.

De bovenste verdieping heeft misschien wel de grootste transformatie ondergaan. De donkere Visserijzolder is veranderd in een lichte, ruime tentoonstellingszaal. Hier wordt de geschiedenis van Harderwijk verder uitgediept aan de hand van een aantal thema's waaronder: de Hanze, de visserij, het militaire verleden en het Belgenkamp. Op de vloer van de zolder is een enorme plattegrond van Harderwijk aangebracht; door middel van projectie worden daarop indrukwekkende momenten uit het verleden tot leven gewekt. Ook zijn op de plattegrond de locaties gemarkeerd waar de verschillende personages van Pension Harderwijk hun spoor hebben nagelaten in de vorm van een bronzen beeld. Deze in totaal 12 beelden worden gemaakt door beeldhouwer Natasja Bennink. In april zijn acht beelden geplaatst. De overige vier zullen in het najaar van

2021 worden neergezet. Met deze beelden wordt nadrukkelijk de link gelegd tussen de verhalen die in het museum verteld worden en de plekken in de stad waar deze zich daadwerkelijk hebben afgespeeld; museum en stad liggen in elkaars verlengde. Ook worden bezoekers uitgenodigd om naar de Grote Kerk te gaan, waar zij een audiotour kunnen volgen over de unieke 16^e eeuwse schilderijen.

Zo'n nieuwe vaste presentatie staat er natuurlijk niet 'zomaar'. Hier zijn meerdere jaren voorbereiding aan voorafgegaan. Bovendien werd de herinrichting van de stadsgeschiedenis aangegrepen om ook het pand te renoveren en te verduurzamen. Beide projecten -herinrichting en verbouwing - hingen op veel vlakken samen en waren onderling van elkaar afhankelijk, dat maakte het tot een complex project. Een minutieuze planning was noodzakelijk. We zijn dan ook best trots dat het ons gelukt is om op schema te blijven.

PASSANTENSTAD

'Wat maakt de geschiedenis van Harderwijk uniek en wat is de identiteit van de stad?' Die vragen stonden centraal in meerdere brainstormsessies van het Stadsmuseum met verschillende experts en inwoners van Harderwijk. Harderwijk is vooral een passantenstad geweest, waar door de eeuwen heen mensen van allerlei pluimage voor korte of langere tijd verbleven. Al hun verhalen samen hebben de stad gevormd.

Op basis van dit uitgangspunt zijn in 2016 de vijf belangrijkste makers van tentoonstellingsconcepten in Nederland benaderd met de vraag een conceptplan te ontwikkelen voor een nieuwe presentatie van de stadsgeschiedenis. 'Pension Harderwijk' van XPEX uit Amsterdam werd unaniem gekozen als het beste plan. Met het bidbook van XPEX, waarin het concept van Pension Harderwijk werd uitgelegd en geïllustreerd, kon het Stadsmuseum succesvol fondsen gaan werven.

De Pensionkamers op de 1^e verdieping van voor naar achter: de Student, de Weeskinderen, de Non en de Muntmeester (foto: Ruben Schipper)

KLAAR VOOR DE TOEKOMST

Met het oog op de herinrichting was er een aantal aanpassingen noodzakelijk aan het gebouw. Al gauw werd duidelijk dat er meer -grondige- werkzaamheden aan het monumentale pand nodig waren. De gemeente Harderwijk, die eigenaar van het pand is, had bovendien de wens om het te verduurzamen.

De zolder, met op de voorgrond het Patriottenvaandel (ca. 1785) (foto: Ruben Schipper)

In april 2020 stelde de gemeenteraad een budget van 1,8 miljoen euro beschikbaar voor de verbouwing van het pand. Na de nodige voorbereidingen kon op 1 september met de werkzaamheden worden gestart, veel met inzet van lokale bouwpartners onder de aansturing van SURE projectmakers uit Hilversum.

Oude installaties zijn gesloopt en er werd begonnen met het voorbereiden van bouwkundige aanpassingen. De grootste aanpassingen betroffen de vloeren (verstijven, isoleren en ontkoppelen) en het plaatsen van een lift. Daarnaast is er installatietechnisch een grote ingreep gedaan door het gebouw overal te voorzien van vloer-

verwarming, inclusief koeling op de zolders. Ook zijn alle wanden geïsoleerd en is het gebouw zo goed als tocht dicht gemaakt en is er een actieve CO₂-gestuurde ventilatie toegevoegd met warmteterugwinning. Alle bovenstaande ingrepen bij elkaar maken dat het gebouw een energieklaas A heeft gekregen.

ACHTER DE SCHERMEN VAN HET PENSION

Terwijl het gebouw binnenstebuiten werd gekeerd, werd achter de schermen gewerkt aan de inhoudelijke invulling, vormgeving en realisatie van Pension Harderwijk. Projectleider Hienke Alberts en vormgever Wybe Klaverdijk van XPEX werkten samen met het herinrichtingsteam van Stadsmuseum Harderwijk bestaande uit Corien van der Meulen, Sophie van Steenderen, Ronald Zuidgeest en Peter Overeem.

Op basis van de gekozen verhaallijnen en bijbehorende personages is onderzoek gedaan en zijn interviews gehouden met experts. De verworven informatie is gebruikt om de zaalteksten te schrijven, maar ook om de scripts te maken voor de poppen in de Salon, voor de introductiefilm en voor de andere audiovisuele toepassingen. Op tal van manieren hebben we in dit hele proces hulp gekregen van inwoners van Harderwijk.

Gelijktijdig met de research is gestart met een collectie-onderzoek: welke verhalen gaan we vertellen en welke objecten willen we daarbij presenteren? De geselecteerde objecten zijn stuk voor stuk geïnventariseerd en beoordeeld. Sommige objecten hadden een extra behandeling nodig (schoonmaak, inlijsting en restauratie) voordat ze in de presentatie konden komen. Daarnaast zijn er meerdere bruiklenen aangevraagd. Deze dienen om hiaten in de eigen collectie aan te vullen en de verhalen nog duidelijker te illustreren. Heel blij zijn we met de samenwerking met het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe; wij mogen in het museum onder meer het document met de toekenning van de Stadsrechten uit 1231 tonen en de verlening van de Vitte uit 1316. Andere bruikleengevers zijn onder andere Museum Boerhaave, Athenaeumbibliotheek Deventer, Museum Bronbeek, Naturalis en het Zeeuws Museum. Tussen oktober 2021 en februari 2022 krijgen we bovendien een prachtig schilderij in bruikleen van het Rijksmuseum Amsterdam: het door Isaac Israëls

geschilderde portret van de Afrikaanse KNIL-veterraan Kees Pop.

Bijzonder is ook het vertrouwen van particuliere bruikleengevers. Zoals de kleinkinderen van de Joodse Harderwijker Ezechiël de Lange, die aan ons de viool van hun grootvader hebben uitgeleend. Deze viool bracht Ezechiël in 1943 bij kennissen onder, toen hij Harderwijk gedwongen moest verlaten. Een object met een grote emotionele waarde.

Vanaf maart 2021 zijn we begonnen met de inrichting van de zalen. Een omvangrijke, maar vooral ontzettend leuke klus. Vanzelfsprekend zijn alle objecten in de presentatie geplaatst en vervolgens prachtig uitgelicht door een lichttechnicus. Maar het vergde veel meer dan 'alleen maar' schilderijen ophangen en vitrines vullen. Alle ruimtes zijn ingericht en aangekleed door een setdresser, zodat je als museumbezoeker wordt

ondergedompeld in verschillende tijden en sferen. De interactieve poppen in de Salon zijn neergezet, op de zalen zijn de animaties en soundscapes geïnstalleerd en de Tuinzaal is ingericht als filmzaal. Hier begint een bezoek aan Pension Harderwijk, met een verrassende film die gemaakt is in samenwerking met Filmmakers uit Harderwijk. Een bezoek aan Pension Harderwijk is écht een belevenis!

We verheugen ons er enorm op om weer publiek te kunnen én mogen ontvangen in het Stadsmuseum. We hopen dat de bezoekers net zo enthousiast zullen zijn over Pension Harderwijk als wij en dat dankzij deze verrassende, interactieve presentatie de geschiedenis van de stad nóg meer gaat leven. Niet in de laatste plaats bij de inwoners van Harderwijk zelf, want Stadsmuseum Harderwijk is en blijft het museum van en voor de stad.

Plaatsing bronzen schaapje voor het Burgerweeshuis (foto: Ruben Schipper)

tekst **Jaco Zuijderduijn**

Jaco Zuijderduijn is als hoofddocent verbonden aan de Lund University in Zweden, afdeling economische geschiedenis. Hij is economisch historicus van de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd.

De oude dag in laat-middeleeuws Harderwijk

De oude dag in laatmiddeleeuws Harderwijk: bestond die dan? Jazeker; het idee dat mensen in het verre verleden niet oud werden en bejaarden hoogst uitzonderlijk waren, is een hardnekkig misverstand, zo hebben historici allang aangetoond. Wie eenmaal de lastige eerste kinderjaren had overleefd, maakte een heel redelijke kans om ouder dan zestig te worden en ook geconfronteerd te worden met allerlei ouderdomskwaaltjes, waardoor het steeds moeilijker werd om het dagelijks brood te verdienen.

Hoe hielden ouderen in de late middeleeuwen het hoofd boven water? Familie en vrienden konden een helpende hand bieden en voor de oudjes die geen sociaal vangnet hadden, was er ook nog de armenzorg. Een andere manier om je te verzekeren van een onbezorgde oude dag, was het aangaan van een onderhoudscontract. Daarbij schonk een oudere zijn of haar vermogen aan een jongere, die in ruil daarvoor beloofde de oudere kost en inwoning te verschaffen voor de rest van diens leven. Het is belangrijk om te beseffen dat het bij een onderhoudscontract om een voorwaardelijke schenking ging, die geannuleerd kon worden als de jongere niet goed voor de oudere zorgde.

Zulke contracten kwamen voor in grote delen van middeleeuws Europa en waren tot niet zo lang geleden in veel regio's nog heel gebruikelijk. In deze bijdrage staan de onderhoudscontracten centraal die te vinden zijn in de Harderwijkse Recognitieboeken, waarin rechtshandelingen van de schepenen werden opgetekend. De jaren 1453-1572 bevatten 37 onderhoudscontracten die ons veel kunnen vertellen over ouderen in laatmiddeleeuws Harderwijk.

DE OUDE DAG

Waarom sloten ouderen onderhoudscontracten af? Het belangrijkste motief wordt het best verwoord in een contract uit 1466 tussen Goerd Suger en zijn vrouw Alijt enerzijds en meester Delphyn, conrector van de school van Harderwijk anderzijds. Deze beloofde 'dat als zij op zeker moment zo oud en ziek zouden worden, dat zij de kost niet meer konden winnen, dat hij hun dan naar zijn vermogen van kost en kleding zou voorzien,

Oude bedelares, steunend op een wandelstok. Bron: Pieter Jansz. Quast, 1634-1638. Rijksmuseum Amsterdam RP-P-OB-16.360. <http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.341465>

zo lang als zij zouden leven'. In de overeenkomst wordt er dus een verband gelegd tussen het vooruitzicht om op een bepaald moment niet langer in de eigen behoeften te kunnen voorzien, door ouderdom of ziekte, en het afsluiten van een onderhoudscontract. In de meeste andere contracten staat het precieze motief niet vermeld, maar blijkt uit de context wel dat er zorgen waren over de nakende levensavond.

Waar de kostganger allemaal recht op had, blijft in veel contracten nogal vaag: meestal beloofde de jongere generatie de oudere 'de kost te geven'. Wat daar zoal onder kon vallen, kan niettemin uit enkele individuele contracten afgeleid worden. Het oudste dat is overgeleverd, uit 1458, noemt eten, drinken en benodigdheden. Waarschijnlijk behoorde ook onderdak vrijwel altijd tot de 'kost', en hier en daar worden ook kleding en schoeisel genoemd. De oude baas Gerit Lunterman bedong bijvoorbeeld linnewerk en kleding van 'harderwijker puyck' – waarschijnlijk de beste textiel die in het stadje werd geproduceerd. Hij eiste ook schoeisel en wel van dezelfde kwaliteit als zijn kostgever zelf droeg. Veel ouderen waren als de dood om in hun laatste jaren te verarmen en bepalingen over de kwaliteit van kleding en schoeisel komen daarom regelmatig voor in onderhoudscontracten. Verzorging wordt ook af en toe vermeld, bijvoorbeeld in een contract uit 1505 waarin beloofd wordt om een oudere vrouw 'de kost te geven zo lang zij leeft, voorts te onderhouden en te verzorgen'. Ook verlichting en verwarming waren belangrijk, vooral tijdens de donkere en koude wintermaanden. Het contract dat Geysel Wilden aanging, in 1474, voorzag daarom naast huisvesting ook in kaarsen en vuur.

Onderhoudscontracten stipuleerden in verreweg de meeste gevallen dat jongeren gingen samenwonen met ouderen. En dat kon natuurlijk tot conflicten leiden. Het contract van de oude vrouw Gherbrich en haar geesteszieke zoon bevat daarom de clausule dat indien 'vrienden of burenen' van mening waren dat het tweetal niet langer door één deur kon met de kostgever, Gherbrich en haar zoon de helft van hun goederen terug zouden krijgen. Vervolgens konden zij zien of zij misschien elders ondersteuning zouden kunnen vinden. Een vergelijkbare constructie komen we tegen bij de schoolmeester Delphyn, en het oudere echtpaar Goerd en Alyt, die we al eerder tegenkwamen. Als de echtgenoot eerder zou overlijden dan Alyt en zij niet met meester Delpyn wilde samenwonen, zou de conrector haar een jaarlijkse uitkering geven waarmee zij in haar onderhoud zou kunnen voorzien. En

daarmee was het onderhoudscontract dan beëindigd. De drie waren waarschijnlijk geen familie – er is niets in de bronnen dat daarop wijst – en daarom is het misschien niet zo vreemd om te zien dat voor Alyt een ontbindingsclausule werd geregeld. Als zij het niet zag zitten om haar oude dag met een ongehuwde man te slijten – wat goed voorstelbaar is – kon zij eenvoudig een uitkering bedingen. Een onderhoudscontract tussen een oude vrouw en een echtpaar uit 1505 bevat dan weer de clausule dat als de echtgenote zou komen te overlijden, 'hij een andere vrouw zou huwen, die voor de weduwe zou kunnen zorgen'. Ook hier lijkt het erop dat de bejaarde ervoor paste om met een alleenstaande man samen te wonen en zelfs doodleuk eiste dat de weduwnaar direct zou hertrouwen. En ons mag het misschien vreemd lijken, maar als het niet boterde tussen kostgever en kostganger, kon de laatste ook eenvoudigweg uitbesteed worden. Een contract uit 1513 schrijft voor dat als beide partijen het onderling niet zouden kunnen vinden, de jongere generatie de oudere zou onderbrengen bij een andere kostgever.

FAMILIEBAND

De hierboven besproken scenario's komen uit contracten tussen niet-verwanten. Maar ook in de familiekring werd wel degelijk rekening gehouden met mogelijke conflicten naar aanleiding van de zorgbehoeften van een ouder familielid. Een klassiek nachtmerriescenario wordt geschetst in een contract uit 1504. De dochter des huizes, die zich in ruil voor een aanzienlijke schenking had verbonden tot de zorg voor haar moeder, overlijdt, waardoor de schoonzoon Evert opgescheept zit met zijn inwonende schoonmoeder Weymgen. In dat geval kon Evert ervoor kiezen om ofwel voor zijn schoonmoeder te blijven zorgen, ofwel haar de geschonken goederen terug te geven, zodat zij ieder huns weegs konden gaan.

Zelfs moeders en dochters zorgden voor een ontsnapingsroute: toen Mette Wolfs al haar bezittingen overdroeg aan haar dochter Aeltgen en de twee samen een huishouden gingen vormen, was dat wel met het voorbehoud dat als zij niet met elkaar konden opschieten, Aeltgen aan haar moeder een jaarlijkse uitkering zou betalen en het tweetal dus uit elkaar kon gaan. Aan het beëindigen van een onderhoudscontract hing dus een prijskaartje: oudedagsvoorziening was geen liefdadigheid – zelfs niet onder eerstegraads bloedverwanten. Om verzorgd te worden tijdens haar oude dag, moest moeder Mette dus een officieel contract aangaan met dochter Aeltgen. Dat is misschien verassend: in de eenentwintigste eeuw hebben we vaak de neiging om te denken

Inzet: Harderwijk in de zestiende eeuw. In het midden het gasthuis, waar ouderen zonder mantelzorgers ook terecht konden. Bron: G. Braun en F. Hogenberg, *Civitates Orbis Terrarum* deel V, kaart 29. Afbeelding via <http://historic-cities.huji.ac.il/>.

De vrouwelijke levenstrap. Aan de rechterkant zien we vrouwen die geleidelijk aan de dood naderen. Onderaan rechts van het midden een duivel die een overleden oude vrouw naar Satan brengt. Bron: C. Bertelli, ca. 1560. Rijksmuseum Amsterdam RP-P-2017-6097. <http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.683099>

dat in het verleden kinderen vanzelfsprekend zorg droegen voor hun bejaarde ouders. De meeste dochters en zonen zullen dat ook wel plichtsgetrouw gedaan hebben, maar toch waren onderhoudscontracten tussen familieleden niet uitzonderlijk. Ruzies komen nu eenmaal in de beste families voor...

Uit de meeste Harderwijkse contracten blijkt een familielatie en het waren vooral dochters en zonen die zich verplichtten tot ouderenzorg. Het is ook interessant om te zien dat familieleden elkaar ook ijskoud links lieten liggen: in 1513 droeg Egbert Goirtsz zijn erf over aan Peter van Bissel en diens vrouw Nyse; in ruil daarvoor zou het echtpaar Egbert in de kost nemen. De transactie vermeldt dat Egbert's zoon, Goirt, ook aanwezig was toen het onderhoudscontract werd vastgelegd door de schepenen van Harderwijk. Waarom nam de zoon niet gewoon de zorg voor zijn oude vader op zich? Daar laten de bronnen niets over los.

Men was blijkbaar niet gedwongen om met familieleden in zee te gaan als het om de oudedagsvoorziening ging. Dat het helemaal niet ongebruikelijk was om de oude dag met een niet-verwant door te brengen, blijkt wel uit het gegeven dat in twaalf Harderwijkse overeenkomsten geen familieband vermoed kan worden. Hoewel dat verwantschap niet helemaal uitsluit, geeft dit toch te denken. Elders in Europa was het in ieder geval vrij gebruikelijk om onderhoudscontracten aan te gaan met niet-familieleden en waarschijnlijk was dit ook zo in het laatmiddeleeuwse Haderwijk.

OUDE BESJES EN KNAPEN

Tegenwoordig zijn vrouwen vaak mantelzorgers, maar dat lag in de 37 Harderwijkse onderhoudscontracten misschien toch wat anders. Alleenstaande vrouwen kwamen weinig voor als verzorgers: slechts viermaal. Dat betekent trouwens niet dat zij geen belangrijke rol op zich namen in de ouderenzorg; het laat zich raden dat zij zich stevig inspanden in de 17 onderhoudscontracten die zij samen met mannen – in verreweg de meeste gevallen hun echtgenoten – waren aangegaan. Maar de echte verassing zit hem in het grote aantal alleenstaande man-

nelijke verzorgers: maar liefst zestien mannen namen de zorg voor één of twee ouderen op zich. Onder hen treffen we zonen, een alleenstaande broer, verweduwd schoonzonen en zwagers, en andere mannen. Bovendien verzorgden maar liefst twaalf van hen een alleenstaande vrouw.

Oude besjes die samenwonen met knapen: het is op het eerste gezicht misschien niet zo voor de hand liggend. Hoe moeten we dit interpreteren? Ten eerste is het natuurlijk mogelijk dat ons beeld vertekend is. Misschien werden veel moeders in middeleeuws Harderwijk wel degelijk door hun dochters verzorgd, maar lieten deze geen onderhoudscontract op schrift stellen, omdat zij elkaar meestal wel vertrouwden. Ten tweede was er ook in de late middeleeuwen waarschijnlijk een loonkloof tussen mannen en vrouwen. Mannen hadden dus veel betere mogelijkheden om iemand de kost te geven dan alleenstaande vrouwen; wie in het laatmiddeleeuwse Harderwijk op zoek was naar een betrouwbare kostgever, deed er beter aan een man in huis te nemen, dan een vrouw die al de grootst mogelijke moeite had om in haar eigen levensonderhoud te voorzien.

Wat hadden de jongemannen daarbij te winnen? Voor knapen die geen uitzicht hadden op een erfenis, was het onderhoudscontract wellicht de enige manier om toe te treden tot de 'bezittende klasse'. Zij konden klimmen op de sociale ladder, door een huis of erf over te nemen en daarbij de verplichting aan te gaan om een oude van dagen te verzorgen. Als het meezat en de bejaarde het niet lang meer zou maken, was de jongere op een goedkope manier aan onroerend goed gekomen. Maar als het tegen zat en de kostganger een lange adem bleek te hebben, zal menig knaap zich nog weleens afgevraagd hebben waaraan hij begonnen was. En – wie weet? – of hij het noodlot niet op één of andere manier een handje kon helpen. Hoewel onderhoudscontracten kostgangers niet konden beschermen tegen een duwtje van de trap, konden bejaarden zich wel bij de lokale autoriteiten beklagen in het geval de kostgever besloot tot bezuinigingen en zijn verplichtingen niet langer nakwam. Op deze manier hielden ouderen tijdens hun levensavond de touwtjes toch stevig in handen.

VERANTWOORDING:

Deze bijdrage is een ingekorte bewerking van J. Zuiderduijn, 'Evelgank. De oude dag in laatmiddeleeuws Harderwijk', Madoc. Tijdschrift over de Middeleeuwen 34 (3) 2020, 157-164. Voor de bronvermeldingen verwijst ik graag naar deze uitgave.

Het oude pand

tekst **Anita Raaphorst, Lex Schuijl**

Anita Raaphorst is historicus; Lex Schuijl is oud-militair en schrijft boeken over militaire historie. Beiden zijn redacteur van het *Vittepraetje*.

Van paperclip naar totale kantoorinrichting

*Vorig jaar vierde het Harderwijkse familiebedrijf Wuestman aan de Deventerweg haar 150 jarig bestaan. Een bedrijf dat zoveel jaar bestaat, komt niet zo vaak voor in onze stad. Daarom staan we er hier graag bij stil. Wuestman is nog steeds een begrip in Harderwijk, maar het beeld dat de doorsnee inwoner heeft strookt waarschijnlijk niet meer met waar Wuestman nu voor staat. Die laatste ontwikkeling beschrijven we hier, voorafgegaan door een kort overzicht van de begintijd. In het *Vittepraetje* van 2006 nr. 1 heeft Niek de Jong, erelid van Herderewich, al eens een artikel geschreven over de kantoorboekhandel Wuestman. Er is na de 2^e Wereld Oorlog zoveel veranderd dat een tweede artikel zeker gerechtvaardigd is.*

HET EERSTE BEGIN

In 1870 legt de heer H.A. Berends de basis voor het familiebedrijf als hij een boekhandel begint met boeken en schrijfwaren. In 1874 koopt hij een pand op de hoek van de Markt en Wolleweverstraat.

In 1899 komt de zaak in handen van de Puttense ondernemer A.J. Wuestman. Deze richt naast de boekhandel een papiergroothandel, een verzendboekhandel en een uitgeverij op. In 1923 wordt de zaak uitgebreid met een pand in de Vleeshouwersteeg, dat ingericht wordt als papiermagazijn. In 1931 wordt hij opgevolgd door twee zoons: Jo-

hannes Gerrit (Joop) en Jan. Zij bouwen het bedrijf verder uit. Het winkelhuis wordt vervangen door een nieuw winkelpand, met kantoren en een magazijn. In 1948 wordt Hondegatstraat nr. 9 aangekocht en gebruikt als magazijn. Drie jaar later komt er een showroom bij in de Wolleweverstraat nr. 15.

In 1958 treedt de derde generatie toe tot het bedrijf als Albert Johan (Hans) Wuestman in dienst komt; op 1 januari 1967 volgt zijn aanstelling tot mededirecteur.

Hans is nog jong als hij voor het eerst in de schijnwerpers komt te staan. Wuestman geeft tot in de jaren 60 prentbriefkaarten en ansichtkaarten uit

van alle plaatsen op de Noord-Veluwe. Een groot succes zijn de kaarten waarop mensen in klederdracht te zien zijn. De bewoners in Hierden voelen er echter niets voor om als figurant op te treden, dus worden eigen mensen geportretteerd in klederdracht. Zo verschijnt Hans Wuestman als 6-jarig jongetje op een ansichtkaart.

ZAKELIJKE ONTWIKKELING: VAN BOEK NAAR MACHINE

Onder leiding van Hans Wuestman groeit het bedrijf voorspoedig. Langzaam maar zeker verschuift de dienstverlening richting de zakelijke markt en wordt de verkoop van boeken losgelaten. Er komt meer aandacht voor kantoormachines. In 1970 kan er met een tevreden gevoel worden teruggeblikt op een eeuw Wuestman. Er is echter een grote wens: alle activiteiten onder te brengen in één pand. Ruurd Wuestman, zoon van Hans en de huidige directeur: "Er waren in die tijd vier verschillende locaties: een winkel, een showroom en twee magazijnen. Dat was niet efficiënt. Mijn vader is de aanjager geweest om dit alles onder één dak te krijgen." Uiteindelijk verhuist het bedrijf naar de Deventerweg hoek Karel Doormanlaan waar het nu nog steeds gevestigd is.

Ruurd heeft zelf weinig herinnering aan het winkelpand aan de Wolleweverstraat – Markt. "Ik weet wel dat we op een keer met de aubade op Koninginnedag daar mochten staan om vanuit het raam naar beneden te kijken. Dat was een prachtige plaats, we zaten daar op de eerste rang." Des te meer weet hij zich te herinneren van de Deventerweg. "Toen we daar kwamen stonden er drie oude fabriekshallen, met een groot magazijn en een kleine showroom. Door een klapdeurtje kwam je bij een balie uit. Daar gaf je je bestellingen op. Een man in een stofjas haalde die voor je. Na verloop van tijd werden er stellingen geplaatst, zodat het meer een winkel werd. Hans Wuestman volgt de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van kantoormachines goed. Naast de alom bekende bureauartikelen als paperclips, potloden, schrijfblokken levert Wuestman ook moderne apparatuur, zoals elektronische schrijfmachines met geheugen en display, rekenmachines, kopieermachines, microcomputers en computerdiskettes. In november 1971 wordt er in hotel 'Monopole' aan de boulevard, een Efficiencyshow georganiseerd. In 1984 organiseert de firma Wuestman een computerdemonstratie. Veel belangstellenden komen naar het gebouw aan de Deventerweg om

kennis te nemen van de nieuwe generatie computers van Olivetti. De heer Peetoom, toentertijd specialist bij Wuestman, vertelt in het Schilders Nieuwsblad dat "de computer inherent is aan de moderne kantoefficiency en daarom niet meer weg te denken uit onze maatschappij", aldus Peetoom. (Schilders Nieuwsblad, 5 nov. 1984)

KLANTTEVREDENHEID

In de tijd van Hans Wuestman bestonden er nog geen onderzoeken naar klanttevredenheid. Wel zit er in het archief een brief van een zeer tevreden klant, mevrouw Porcelijn. Zij schrijft op 13 maart 1974: "Graag wil ik U nog even dank zeggen voor de vlotte bediening inzake onze papieren lakens. Aan de telefoon werd ik al fantastisch te woord gestaan door één Uwer Heren en dan nog de snelle afwikkeling. Uiteindelijk ben ik toch een particulier..." Er bevindt zich in het archief ook een pittige correspondentie met architect Noé uit Nunspeet over een geleverde kofferschrijfmachine merk Imperial die wegens een constructiefout niet gebruikt kan worden. Gelukkig wordt deze kwestie uiteindelijk tot tevredenheid van beide partijen afgehandeld.

INBRAAK EN DIEFSTAL

Hoewel inbraakpreventie altijd hoog in het vaandel heeft gestaan, kan men niet voorkomen dat er diverse pogingen tot inbraak zijn. Zo vindt Hans Wuestman een keer een gegraven gat in de grond naast een ingang. Iemand had geprobeerd de telefoonkabel door te knippen om zo het alarm uit te schakelen. De inbreker vergiste zich en knipte een groene stroomdraad door. Flauwgevallen en eenmaal in het ziekenhuis bleken al zijn tanden uit zijn gebit te zijn gevallen.

Hans Wuestman en kaart met Hans als boerenzoon. Privé archief Ruurd Wuestman

In het archief van Wuestman bevindt zich ook een ongedateerde brief van iemand die 25 gulden stuurt om goed te maken dat hij of zij jaren eerder een Parker ballpoint had gestolen. De persoon was tot inkeer gekomen en wilde zijn fouten rechtzetten.

125-JARIG BESTAAN

In 1995 zit Wuestman 125 jaar in het bedrijfsleven, wat groots gevierd wordt. Een tijdelijk 'jubileum'-logo, gevormd door een paperclip met oranje tulp, siert al het drukwerk naast het bestaande logo. Het pronkt ook 3dimensionaal op een sokkel in de tuin. Er verschijnt een jubileumkrant met daarin een terugblik op het verleden en natuurlijk wordt de toekomstvisie verwoord. Alle bedrijven en particulieren in Harderwijk en omgeving ontvangen deze krant medio september. De nieuwe slogan 'Uw kantoor, onze specialiteit' is vanaf 1994 leidend en vervangt de oude zinsnede 'Wuestman, heeft verbazend veel in huis'. Op 3 oktober vindt er een receptie plaats, voorafgegaan door een officieel gedeelte voor genodigden, in aanwezigheid van de burgemeester dhr. J.G. de Groot.

In de jubileumkrant staat een aantal leuke weetjes. De naam Wuestman bijvoorbeeld komt uit de Achterhoek, waar de oude heer Wuestman vandaan kwam. Vooral vroeger waren er problemen met de uitspraak van de naam en de schrijfwijze, gezien de lettercombinatie 'ue'. Als je vroeger zei dat je bij Wuestman werkte, moest men even denken voordat er een lichtje opging. 'Oh je bedoelt Weustman!' klonk het dan.

HOFLEVERANCIER

Vanwege het 125-jarig bestaan mag de firma Wuestman het predicaat Hofleverancier dragen. Na de Ouderwetse Bakkerij is dit het tweede Harderwijkse bedrijf met deze titel. De titel 'Hofleverancier' en het bijbehorende wapenschild is bestemd voor kleine en middelgrote bedrijven met een regionale uitstraling, die minstens honderd jaar bestaan en een onberispelijke reputatie hebben.

VIERDE GENERATIE

Johannes Gerard Ruurd Wuestman (1967) studeert econometrie in Rotterdam en combineert dat in het laatste jaar met werken in het familiebedrijf. Ruurd benadrukt dat zijn vader zijn kinderen vrij heeft gelaten in hun keuzes omtrent hun toekomst. "Mijn vader heeft dat zelf nooit gehad, in

die tijd kon je niets anders dan je vader opvolgen. Hij heeft mij misschien eerder ontmoedigd dan aangemoedigd om hem op te volgen. Het leek mij leuk om toch te kijken of een dergelijk bedrijf wat voor mij was." Ruurd begint met een project om de automatiseringsslag te maken. Dat bevalt blijkbaar en in 1992 komt hij in dienst van de firma. De hele digitalisering interesseert Ruurd, dus hij begint ambitieus en vol enthousiasme. Zijn vader trekt zich na een paar jaar terug uit het bedrijf en geeft in 1997 Ruurd de volle vrijheid om het bedrijf verder uit te bouwen.

NIEUWBOUW

Ruurd wil het pand graag uitbreiden. In de showroom moet meer plaats komen voor de kantoormeubelen. Het oorspronkelijke idee is om er een stuk aan te bouwen. "Toen bleek dat de gemeente Harderwijk het plan had om de hele wijk te revitaliseren. Koks meubelhuis was afgebrand en dat is een beetje het startsein geweest voor het revitaliseringplan. Het oude Maarspand ging plat en wij mochten naar voren uitbreiden mits we ook de lucht in zouden gaan. Dat werd dus een iets ambitieuzer plan dan we van te voren hadden bedacht", aldus Ruurd. "Zo word je naast kantoorinrichter ook kantoor- en vastgoedbeheerder. Mijn vader heeft de nieuwbouw trouwens met belangstelling gevolgd. Elke week maakte hij foto's van de vorderingen."

Het nieuwe pand aan de Deventerweg

Het pand met een showroom en kantoren om te verhuren, wordt in 2001 opgeleverd. Dat is twee maanden na 11 september en niet het meest handige moment. Zowel de verhuur van kantoren als de verkoop van kantoormeubelen zit redelijk in het slop. Ruurd: "Dat waren pittige tijden voor ons als bedrijf, er was veel leegstand en de omzet steeg ook niet zoals we hadden verwacht."

VERANDERING VAN KOERS

Het bedrijf vergroot haar commerciële slagkracht in 2004 door het aantrekken van Arthur Noordermeer als mededirectielid. Hij krijgt de opdracht een audiovisuele afdeling te ontwikkelen en het bedrijf commercieel goed op de rit te zetten. Dit blijkt een goede investering want in 5 jaar tijd verdubbelt de omzet. Er worden nieuwe markten aangeboord, het bedrijf groeit uit haar jasje. Maar dan komt de crisis van 2008. In eerste instantie merkt het bedrijf er niet veel van maar als de crisis langer aanhoudt, krijgen ook zij een flinke tik. Het zijn roerige tijden. Het kost enige jaren om daar weer bovenop te komen. In 2014 gaat Wuestman een fusie aan met het Zwolse bedrijf DND bekend van projectstoffering. De directie van het gezamenlijke bedrijf wordt vierkoppig omdat Peter van Dillen en Stephan van der Spruit vanuit DND toetreden. De fusie blijkt een gouden greep te zijn: het bedrijf maakt een goede professionaliserings-slag en groeit verder. Ook het aantal medewerkers groeit mee: in 1997 stonden er 11 personeelsleden op de loonlijst, nu zijn dat er 35.

WUESTMAN ANNO 2021

Waar denkt de oudere Harderwijker aan bij de naam Wuestman? Waarschijnlijk toch aan kantoorartikelen, van zichtmappen tot rekenmachines, van paperclips tot hangmappen. Deze artikelen zijn nog steeds te koop in de winkel, maar het is niet meer waar Wuestman tegenwoordig voor staat. Nu beslaat de omzet uit kantoorartikelen nog maar een kwart van de totale omzet, tegen 75% in 1997.

Wuestmans speerpunt is tegenwoordig het inrichten van vergader- en ontmoetingsruimtes met stoffering, meubilair, audiovisuele middelen en de benodigde voorraden. Waar mensen samenkomen, richt Wuestman de ruimte in. Ze leveren een totaalpakket, alleen de IT moet elders ingekocht worden. Het bedrijf is ingedeeld in vier divisies: projectinrichting, audiovisueel (beeld, geluid en besturing), document solutions (efficiënt documentbeheer) en office supplies (kantoorbenodigdheden). Tot de klantenkring behoren veel bedrij-

ven uit de regio, maar ook landelijk opererende zorginstellingen en diverse gemeentes. Het bedrijf biedt ook praktische en concrete oplossingen voor coronapreventie in de werkomgeving. Dit alles wordt gepromoot onder het overkoepelende begrip 'Werkgeluk'.

TOEKOMST

Ruurd en de mededirecteuren houden de ambitie om verder te groeien, al zal het accent daarbij liggen op het verdiepen van de vier divisies. Op de vraag of hij graag ziet dat één van zijn kinderen hem opvolgt in het bedrijf, antwoordt hij: "Natuurlijk zou dat leuk zijn, mits ze er geschikt voor zijn en ze het zelf ook willen; maar gezien onze leeftijden is de kans hierop niet zo groot!"

Ruurd Wuestman. Foto: Anita Raaphorst

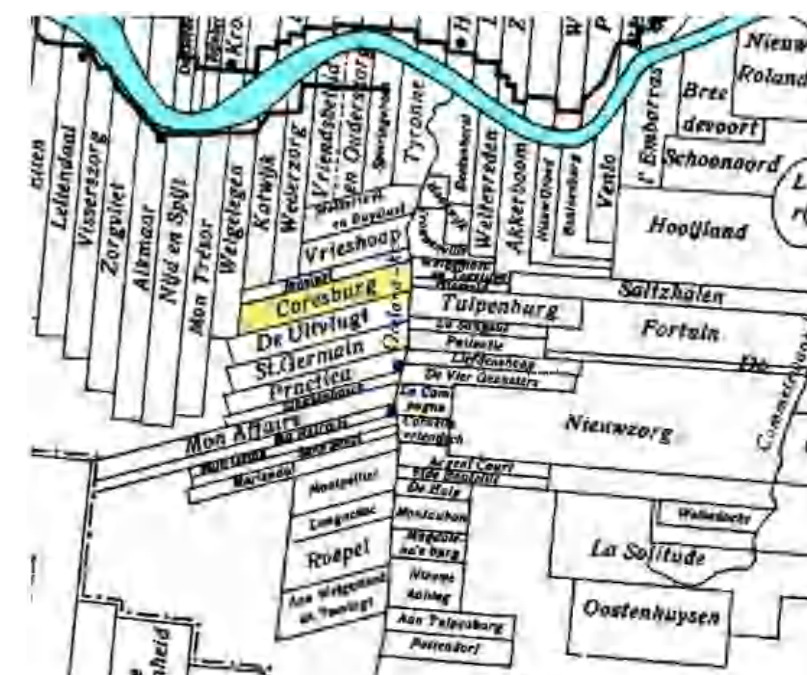

De band tussen de Harderwijkse elite en Suriname

Het Nederlandse slavernijverleden heeft een lange geschiedenis: vanaf de eerste contacten eind 16^e eeuw tot en met de afschaffing van de slavernij en het verbod op de slavenhandel in 1863*. Voor veel Nederlanders is deze geschiedenis gekoppeld aan de heerschappij over de voormalige koloniën. Recent onderzoek toont aan dat zowat elke Nederlandse regio in meer of mindere mate betrokken is geweest bij de slavernij. Harderwijk had, in tegenstelling tot Amsterdam, Rotterdam, Groningen, Zeeland of Enkhuizen en Hoorn, geen kamer van de West-Indische Compagnie. Maar toch zijn ook in Harderwijk resten van een slavernijverleden te vinden. Er waren enkele families die plantages in eigendom hadden waarop tot slaafgemaakten werkten. Erfgoed Gelderland startte het project 'Sporen van Slavernijverleden in Gelderland'. De rol die de Harderwijkse families hierin hebben gespeeld, wordt belicht in een reeks artikelen die digitaal gepubliceerd is op mijnGelderland.nl. U leest hier een samenvatting.

1. JAN BAVIUS DE VRIES

We kennen allemaal de Friese gracht. Minder bekend is dat deze gracht genoemd is naar burgemeester Jan Bavius de Vries (1717-1798). Jan Bavius wordt in Drenthe geboren en verhuist in 1730 naar Suriname. Hij wordt cadet in de troepen van zijn vader die daar commandeur (militair commandant) wordt. Jan Bavius trouwt met Maria Catherina Cores (1720-1768). Zij is geboren in de Commewijne, een district gelegen op de

kaart met daarop plantage Coresburg.
Bron: <http://www.suriname-heritage-guide.com/>

* De afschaffing gebeurde in fases. In 1814 werd de handel in slaafgemaakten al formeel verboden, in 1860 kwam er een einde aan de slavernij in Nederlands-Indië en in 1863 werd de wet van kracht waarmee slavernij ook in Suriname en het Caribische gebied werd afgeschaft. Slaafgemaakten werden door dezelfde wet gedwongen om nog tien jaar op de plantages te blijven werken, tegen een karig loon.

rechteroever van de Surinamerivier, ten oosten van Paramaribo. Jan Bavius bekleedt tussen 1745 en 1752 verschillende functies in het bestuur van Suriname. Hij is onder andere lid van de Raad van Politie en Raad van Civiele Justitie. Hij erft in 1745

een deel van de Plantage Vriesenburg Nova aan de Tapoeripakreek in het gebied van de Commewijne. In de jaren 1751-1752 verkrijgt het echtpaar de plantages Coresburg, Goed Succes en Bodenburg. In 1771 wordt Jan Bavius de Vries eigenaar van plantage Vrieshoop. Coresburg is vernoemd naar de vrouw van De Vries en is in 1744 aangelegd aan de Orleanekreek. De slaafgemaakten produceren er koffie en katoen, net als op plantage Vriesenburg Nova. Koffieplantage Bodenburg blijft ongeveer negentig jaar in handen van de familie De Vries.

Naar Harderwijk

Kort na de geboorte van zoon Johan Cornelis François de Vries, in 1751, vertrekt het gezin naar Nederland, waar ze in Culemborg en IJsselstein wonen. In IJsselstein wordt zoon Charles Bavius de Vries geboren. In 1762 vestigt het gezin zich in Harderwijk. Het stadsbestuur biedt hen het groot burgerschap aan, een burgerschap met extra privileges, waarvoor meestal moest worden be-

taald. Een aantrekkelijk aanbod omdat de stad een universiteit had waar de zoons rechten konden studeren.

'Jonge mans slaaven'

In maart 1763 verkoopt Jan Bavius de Vries zijn plantage Vriesenburg Nova voor 36.000 gulden, inclusief "alle sijne bepotingen, beplantingen, slaaven, gebouwen, gronden", aan Willem Hendrik van Steenbergh. Bijzonder is dat bij deze overdracht de tot slaafgemaakte met de naam Primo, "een sekere kriool neger" daarbij apart wordt genoemd. Dat Jan Bavius de Vries zich vanuit Harderwijk nog steeds met zijn andere plantages bemoeit, blijkt uit een notariële akte uit juni 1763. Bij een Amsterdamse notaris geeft Jan Bavius aan de West Indische Compagnie de opdracht om vierendertig 'jonge mans slaaven' te kopen voor zijn 'plantagien in de Colonie van Suriname'. Hij vraagt dit aan de fiscaal over de Noord en Zuyd Kusten van Afrika, die op het punt staat af te reizen met het schip De Juffrouw Elisabeth. Met bijna vierduizend gulden voorschot moet deze fiscaal op korte termijn zeventien mannen inschepen, voor 117 gulden per persoon. Als het bericht over hun aankomst is ontvangen, zal nog eens bijna tweeduizend gulden worden betaald voor de overige zeventien mannen.

Gebrandmerkt

Jan Bavius de Vries vraagt expliciet om Fidasche of Cormantijnse mannen, afkomstig uit Fort Amsterdam aan de Guineese kust. Blijkbaar gaven slavenhandelaren dit onderling advies door. Naast de leeftijd, het vermogen tot zien, horen, de uitwendige gebreken en de inwendige kwalen, zou de geboorteplaats een factor van betekenis in de aankoop van mensen zijn, blijkt uit geschriften uit die tijd. Jan Bavius de Vries geeft de opdracht om de mannen voor vertrek uit Afrika te brandmerken met zijn initialen IBDV. Meestal werden de letters van de West-Indische Compagnie (WIC) op de huid gebrandmerkt en

De opdracht van Jan Bavius de Vries om tot slaaf gemaakte mensen met zijn initialen te brandmerken. Met zijn handtekening.

© Stadsarchief Amsterdam CC-BY]

niet de naam van de eigenaar. Jan Bavius de Vries wilde er wellicht op voorhand zeker van zijn dat hij de Cormantijnen ook daadwerkelijk kreeg.

Burgemeester

In 1770 komt Jan Bavius de Vries in het stadsbestuur van Harderwijk. De schepenen zijn bij toerbeurt burgemeester van Harderwijk; Bavius de Vries is dat van 1773 tot 1778. Naast de koloniale bestuurservaring en zijn relatie met goede vriend en mede-Surinameganger Willem Hendrik van Steenbergh is ook het huwelijk van zoon Johan Cornelis François de Vries met de welgestelde Mechtelt van Westervelt* daarin van belang geweest. Het gaat Jan Bavius financieel voor de wind. In augustus 1775 leent 'Jan Bavius de Vries, burgemeester van Harderwijk', een kapitaal van 150.000 gulden voor de plantage Coresburg. De rente bedraagt 4% zolang de koffieprijs onder de 62 stuiver per pond blijft. Voor elke halve stuiver die de koffieprijs in een jaar gemiddeld hoger is, een 7 %

Pendantportretten van Jan Bavius de Vries en Maria Catharina Cores, toegeschreven aan Dominicus van der Smissen tussen 1750 en 1760

© RKD (Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis)

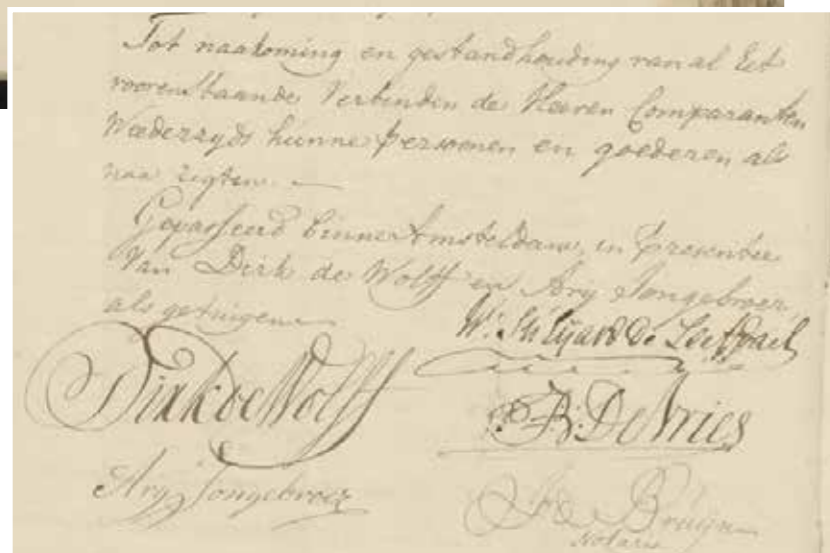
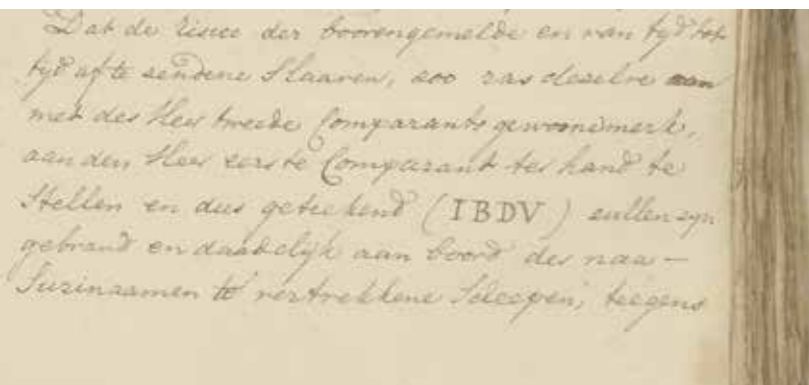
meer'. Na het zesde jaar moet jaarlijks 10 procent worden afgelost. Tegelijkertijd verschaft hij leningen aan mensen die een huis willen kopen. In 1765 koopt hij een touwbaan aan een gracht net buiten de stadsmuur. In april 1777 is in de Harderwijkse akten vastgelegd dat 'onse mede Raads Vriend de heer J.B. de Vries verkoopt aan de Heer mr. Hendrik van der Schaaff '... des selfs mulat met naam Joost... zijnde een capable timmerneger ...voor eene somma van twee duizend vijf hondert guldens'. Voorwaarde is wel dat Joost geen tropische ziekte als 'Boasie en Jaas of besmettelijke siekte' mag hebben.

Jan Bavius overlijdt in 1798, dertig jaar na zijn vrouw Maria Catharina, beiden zijn begraven in Harderwijk. Het echtpaar is vereeuwigd op twee portretten die sinds 1997 in het bezit zijn van het stadsmuseum.

Ook zijn zoons houden bemoeienis met de plantages in Suriname. Johan Cornelis François de Vries is een zeer welgestelde man door zijn plantages en participatie in slavenhandel. Hij promoveert in de rechten aan de Universiteit van Harderwijk en wordt in 1785 secretaris voor de stad Harderwijk. In 1777 verkochten J.C.F. de Vries en zijn vrouw Mechteld drie 'timmer negers' met de namen Gain, Cornelis en Intrest voor 3000 gulden. Zijn oudste broer Hendrik J. Arnoud de Vries verbleef in Suriname en regelde de financiële overdracht. De kinderen van de Vries bleven tot 1843 bezittingen hebben in Suriname.

Vanaf 1814 is J.C.F. de Vries burgemeester en lid van de provinciale raad van Gelderland. Hij heeft ervoor gezorgd dat de nieuwe trainingsbasis voor koloniale troepen - het Koloniaal Werfdepot - in Harderwijk wordt gevestigd.

* Deze Mechtelt is een nicht geweest van burgemeester Heribert van Westervelt, wiens dochters Mechtelt en Frederika Henriëtte de geldschietters zijn van de renovatie van de Grote Kerk na de instorting van de toren in 1797 (zie Rijke baronnen en bezitloze paters, 375 jaar De Essenburgh, Martijn Pijnenburg, Berne Media 2020, p. 55).

2. FAMILIE VAN STEENBERGH

Een tweede familie die zowel verbonden is aan Harderwijk als aan Suriname is de familie van Steenbergh (ook wel Steenberch of Steenbergen genoemd). Willem Hendrik van Steenbergh (1725-1788) komt op 31 mei 1744 aan in Suriname, een 'gereformeerde officier' met dertien militairen. Zelf van goeude komaf, maakt hij snel deel uit van de koloniale elite. Het huwelijk in 1747 met Hendrietta Susanna de Vries (<1750-1883) zal daar zeker aan hebben bijgedragen. Zij is een dochter van de commandeur van Suriname en dus (waarschijnlijk) de zus* van Jan Bavius de Vries. Willem Hendrik van Steenbergh en Jan Bavius krijgen ook een zakelijke relatie, waarbij ze over en weer elkaars belangen behartigen.

Plantages
Willem Hendrik van Steenbergh is eigenaar van plantages aan de Comme-

wijne en de Warappakreek, waaronder de plantages Dwingelo, Driesveld en Alderat. Vlakbij ligt de plantage Bodenburg van Jan Bavius de Vries. In 1753 wordt Van Steenbergh ontvanger van 'kassa tegen weglopers'. Uit dit systeem worden mensen betaald om marrons - slaafgemaakten die wegvluchten van de plantages - na te jagen en opnieuw gevangen te nemen. In 1754 is Van Steenbergh raadsheer van het Hof van Civiele Justitie. In de periode 1755 tot 1762 is hij lid van de Raad van het Hof van Politie en Criminele Justitie. In 1763 koopt hij de plantage Vriesenburg Nova van Jan Bavius de Vries, die zelf met zijn gezin dan in Harderwijk woont.

Naar Harderwijk
Op 25 april 1768 varen Willem Hendrik van Steenbergh en Henrietta Susanna de Vries met het schip De Vrouwe Catharina uit Suriname naar

Naar Harderwijk

Op 25 april 1768 varen Willem Hendrik van Steenbergh en Henrietta Susanna de Vries met het schip De Vrouwe Catharina uit Suriname naar

* Andere bronnen zeggen dat zij de dochter is van Jan Bavius, maar gezien de jaartallen lijkt zus waarschijnlijker

Rotterdam, 'meenemende de Aucasche bosneger genaamd Jacob, de vrije mulatte meisjes Maria en Maria van Breda, de vrije Mulatte Jonge Paulus en drie slaven als de Neger Cornelis en Quadrille en Negerin Marretje'. Van alle bedienden was er een kok, die later Hendrik de Kock werd gedoopt. Van Steenbergh krijgt in 1768 het groot burgerschap van Harderwijk.

Het Burgemeestershuys: Vischmarkt 55/57

Het grote patriciërshuis aan de Vischmarkt 55/57, lange tijd bekend als het Burgemeestershuys, is gebouwd in 1757 in opdracht van Willem Hendrik van Steenbergh. Zijn familiewapen is er nog altijd in gegraveerd. Lang woont de familie niet aan de Vismarkt. In 1769 koopt Van Steenbergh kasteel Keenenburg in Schipluiden, nabij Delft. Kort na het overlijden van zijn vrouw Hendrietta Susanna (1783) geeft Willem Hendrik van Steenbergh het Harderwijkse burgemeestershuis als doopgeschenk, of pillegift, aan de neef van zijn vrouw, Wilhelm Hendrik van Steenbergh de Vries (geboren 1752, ook een zoon van Jan Bavius), een kapitein in het regiment Orange Vriesland, die tien jaar later het huis aan zijn oudere broer Johan Cornelis Franciscus de Vries verkoopt. Willem Hendrik overlijdt in 1788 te Schipluiden.

Nader onderzoek

Twee protestantse families met een koloniaal-militaire achtergrond, nauw verwant met elkaar, zoals vaak voorkwam onder de rijke notabelen en verbonden aan Harderwijk. Zijn er nog meer Harderwijkse families betrokken geweest bij Suriname of andere koloniën? Waarschijnlijk wel. Zoals altijd in de wetenschap is nader onderzoek ook hier nodig, zodra de archieven weer toegankelijk zijn.

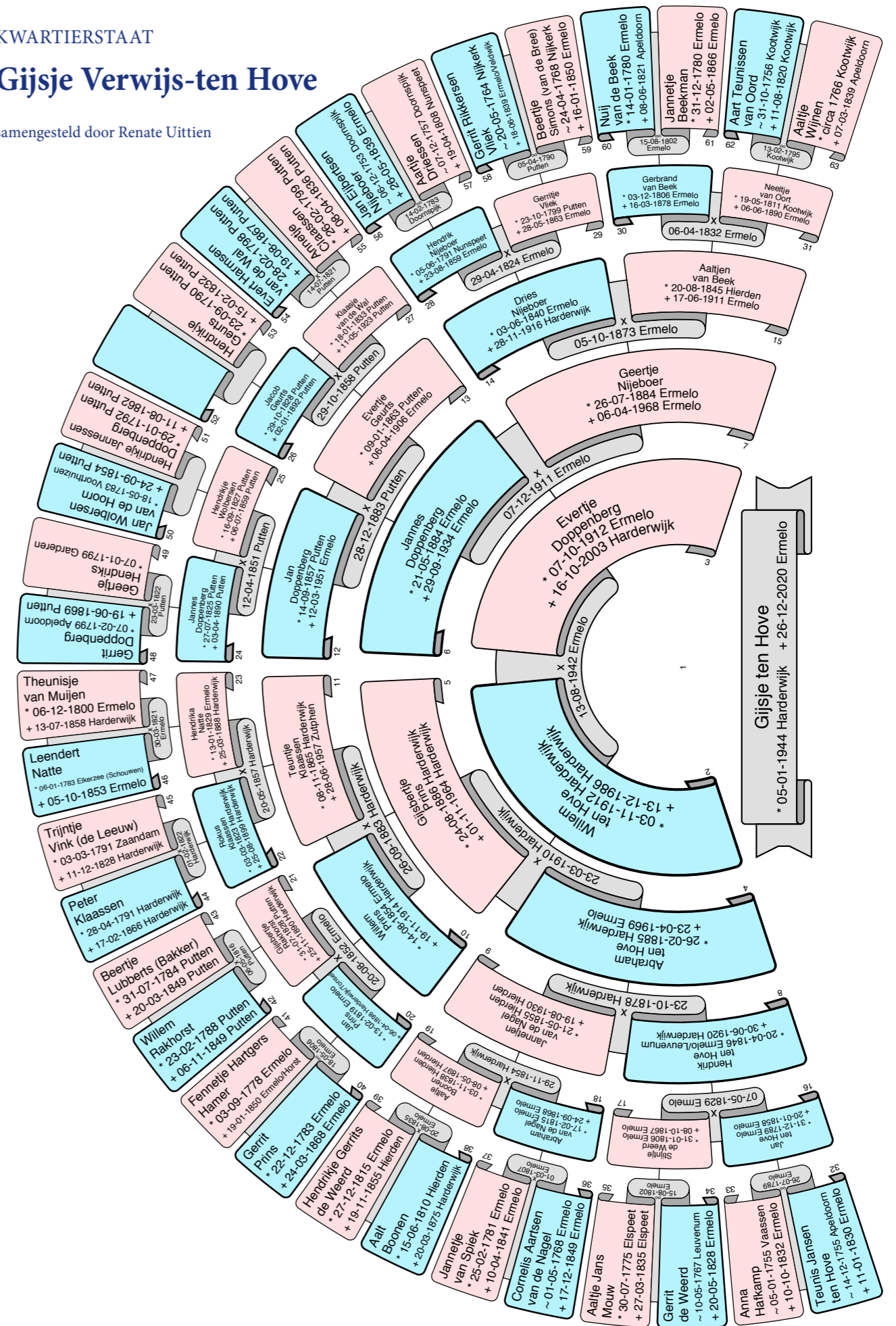
BRONNEN:

- Sporen van slavernijverleden, deel 1-4, <https://mijngelderland.nl/specials/sporen-van-slavernijverleden> Rune Sassen, Dineke Stam en Els Gootjes.
- Nederland: Gids Slavernijverleden, Dineke Hondius, Nancy Jouwe, Dineke Stam, Jennifer Tosch. Volendam, 2019
- Tiemen Goossens, De invloed van Johan Bavius de Vries op straatnamen, Vittepraetje nr 1, maart 2001
- Teake Dijkstra, Het slavernijverleden van Harderwijk: burgemeester liet slaven brandmerken in Afrika, Stentor 24 mei 2019

KWARTIERSTAAT

Gijsje Verwijs-ten Hove

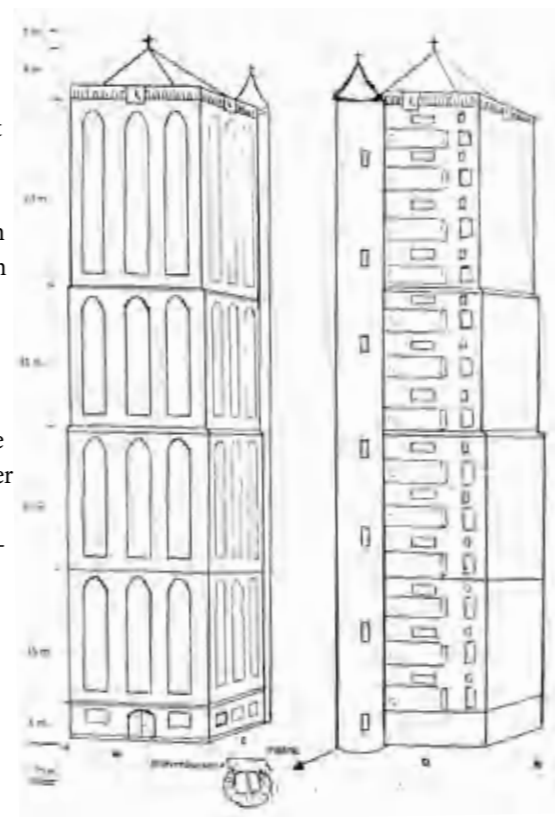
samengesteld door Renate Uittien

Herbouw Harderwijkse toren op het Kerkplein

tekst Harry Schel

Harry Schel is lid van Herderewich en geïnteresseerd in de geschiedenis van Harderwijk

DE AANLEIDING EN ACHTERLIGGENDE GEDACHTEN

Rijdend over de polderdijk van Zeewolde naar Harderwijk zie je aan de overkant Harderwijk liggen. Je ziet allerlei bouwsels, maar er ontbreekt een kernelement: het gezichtsbepalende bouwwerk van elke historisch stad: de stoere toren van een middeleeuwse kerk.

In 1797 stortte de toren in vanwege slecht onderhoud en verwoestte een deel van het schip van de oude kerk. Herbouw was toen te duur. Volgend jaar is het twee en een kwart eeuw geleden dat Harderwijk zijn gezichtsbepalende element verloor. Zou er dan niet een begin gemaakt kunnen worden met het op een of andere manier terugbrengen van zo'n stoer bouwwerk? Vrijwel alle HANZESTEDEN langs de IJssel en de voormalige Zuiderzee bezitten wel zo'n voor een oude stad gezichtsbepalende toren, vaak zelfs meerdere. Kerktorens in Doesburg, Zutphen, Deventer, Hattem, Zwolle, Kampen en Elburg werden verwoest door een watervloed, bliksem, brand of door oorlogsgeweld, maar weer herbouwd.

EEN NIEUWE TOREN

Om het gemis aan een toren op het Kerkplein te herstellen kan er gedacht worden aan:

- Of een werkelijke herbouw van de oude kerktoren, met zoveel als mogelijk de identieke historische kenmerken van de oude kerktoren en voorzien van luiddokken. Het zou op zich mooi zijn, als daar fondsen voor beschikbaar zouden kunnen komen. Tot op heden lijkt dit niet gelukt.
- Of de bouw van een profane woontoren op die plaats met de afmetingen, uitstraling en gelijkenis met de verdwenen kerktoren. Te bekostigen met de opbrengst van de verkoop van woonruimtes en verhuur van de benedenruimtes. Hieronder doe ik een voorstel.

EEN WOONTOREN OP HET KERKPLEIN

Het ontwerp van de woontoren zou er in hoofdlijnen als volgt uit kunnen zien:

- Een woontoren met een benedenruimte van ± 5 m. hoog. Deze ruimte kan worden ingericht als informatie- en expositieruimte, bijvoorbeeld voor verenigingen, kerkgenootschappen, musea, bedrijven, enz. De ingang bevindt zich aan de westzijde van de toren.
- Hierboven bevinden zich 3 segmenten van elk 15 m. hoogte. Elk segment heeft 3 luxe appartementen met elk 2 verdiepingen. Boven de 3 segmenten komt een 4^e segment van 20 m hoogte met 4 luxe appartementen. In totaal dus 13 appartementen met elk een woonoppervlakte van ± 285 m². De raampartijen worden uitgevoerd met speciaal glas,

waardoor het zicht van binnen naar buiten aanwezig blijft, maar dat van buiten naar binnen wordt belemmerd. Ook de balkons worden van glas voorzien. Aan de noordzijde blijft de gehele muur zonder raampartijen. Wel kunnen de contouren van vensters in reliëf in de buitenmuur worden aangebracht.

- Aan de oostkant van de woontoren bevindt zich een trap-/liftoortje.

De bewonerslift gaat van de begane grond naar het voorportaal van elk van de 13 appartementsingangen en naar een niveau onder straatniveau. Daar bevindt zich een gang, die leidt naar de ondergrondse parkeergarage die op een nog nader te bepalen plaats in de buurt van het complex zal worden gerealiseerd. Naast de bewonerslift is er een lift voor toeristen, die naar de omloop boven op de toren willen (mogelijk met een toegangskaartje in combinatie met een betaalde rondleiding in de Grote Kerk?). De gemeenschappelijke toegang tot het wooncomplex en de torenomgang bevindt zich aan de linkerkant van het torentje. De kosten voor aankoop van de grond (een deel van het Kerkplein) komen ten goede van de huidige eigenaar van deze grond.

- Boven op de toren komt een platte spits van 4 m. hoog met op de top een kruis van 1 m. hoog, een omloopruimte en een balustrade van 1,60 m. hoog, De totale hoogte van de woontoren wordt ongeveer 75 meter. Minder hoog dan de Domtoren in Utrecht.
- Voor de enkele bomen die in de weg staan op het Kerkplein kunnen nieuwe bomen worden aangeplant, bijvoorbeeld in het park in het Waterfront.

Ik heb dit plan een paar jaar geleden al eens ingediend als onderwerp voor het "Stadsidee". Ik ben benieuwd naar de reacties van lezers van het Vittepraetje over mogelijkheden, bezwaren van dit voorstel.

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

Bed BREAKFAST
DE STADSBOERDERIJ
HARDERWIJK
Weiburglaan 9, 3844 KZ Harderwijk
06 - 51 07 41 76

OGB
DESIGN
creative webdesign
www.ogb-design.nl

BRANDT MAKELAARS
Aankoop & verkoop
Verkeersweg 5
3842 LD Harderwijk
(0341) 41 64 26

leef
eenmerkmetleef.nl
gewoonton.nl

Gert van Lunteren
Assurantiën BV
Stationsplein 126
3844 KR Harderwijk
0341-421921
www.gertvanlunteren.nl

Wim Buitenhuis

ASBEST WASTERS B.V.
Nobelstraat 28
3846 CG Harderwijk
(0341) 41 76 17

Martijn Pijnenburg

furniture, Chinese and Japanese porcelain,
copper, clocks, paintings
DOORNHOF ANTIQUAIRS
Schapenhoek 7,12-14
3841 BM Harderwijk
Tel. +31 341-42 10 15

Lid van Atletiek en B&B
Wandelingenvereniging Nederland
Manolo Berrenchina
Scheidiuslaan 44
3843 CT Harderwijk
0341 - 421308

DRIES van den BERG
Stephensstraat 2, Harderwijk
(0341) 42 37 23

Bos en Vrijhof
AANNEMERSBEDRIJF
Snippendalseweg 8 Hierden
(0341) 41 35 32

CATERING VANDENBERG
Het concept voor elk feest!!
Marconistraat 1
3846 AR Harderwijk
(0341) 46 04 04

esj vastgoedonderhoud
Lorentzstraat 5e
3846 AV Harderwijk
(0341) 46 01 75

VOF BEELLEN
Autobedrijf vof Beelen
Auto & Machine Onderhoud
Fahrenheitstraat 36a
3846 BN Harderwijk
(0341) 452889

Jan E. Mons
Vrijwillig OV-ambassadeur
Privé contactgegevens
0341 42 04 20

Meeuwisse Travel
reiscreaties
wereld aan reizen vanuit huis
Email: meeuwissetravel@reiscreaties.nl
Telefoon: 06 55 33 13 37
Website: meeuwissetravel.reiscreaties.nl

UNIT4
BEDRIJFS SOFTWARE

via communio
Marketing&Communicatie
Rabbistraat 5-3 3841 CR Harderwijk
+31 341 451 147 / +31 653 881 999
www.viacommunio.com
viacommunio@outlook.com

STICHTING HERBOUW LUTTEKEPOORT

Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

Word voor minimaal € 17,50 lid van Herderewich.

- Een lidmaatschap loopt per kalenderjaar.
- De minimale bijdrage voor het lidmaatschap is € 17,50, te voldoen voor 1 mei van het lopende jaar.
- Leden ontvangen 4 x per jaar het Vittepraetje. Als iemand zich halverwege het jaar aanmeldt, ontvangt hij/zij ook de eerder verschenen Vittepraetjes van dat jaar.
- Leden die niet in Harderwijk wonen en het Vittepraetje per post willen ontvangen, betalen voor de portokosten; deze worden jaarlijks vastgesteld.
- Wanneer iemand zich na 15 november aanmeldt, gaat zijn/haar lidmaatschap het volgende jaar in. Hij/zij ontvangt in december het laatste Vittepraetje van het lopende jaar.
- Leden zijn lid per adres, niet per persoon.

Zie verder www.herderewich.nl

JUMBO
Harderwijk
Nassaulaan 10, Achterste Wei 3, Triasplein 83

Al gezien ?

Vier betonnen fundamenteën in en nabij de Natuurtuin en aan beide zijden van het Crescentpark herinneren aan Stellung Hase, het Duitse luchtradarsysteem uit de Tweede Wereldoorlog. Op initiatief van de historische vereniging Herderewich zijn er nu panelen geplaatst die uitleggen hoe het radarsysteem werkte. Met een keten van zulke radars en radiopeilstations langs de toenmalige Zuiderzeekust werden Britse vliegtuigen onderschept.

foto en tekst: Govert van der Boom

Vittepraetje

De naam van ons kwartaalblad 'Vittepraetje' is een taalkundige vrijheid, gebaseerd op 'vitte' en 'praetje'.

Een 'vitte' was de naam van een handelskolonie in Scandinavië tijdens de late middeleeuwen. De Harderwijkse koggen voeren in de Hanzetijd onder andere naar Scandinavië. Op de zuidpunt van het Deense eiland Schonen had Harderwijk een eigen vitte, een stuk land met pakhuizen, winkels, kramen en werkplaatsen voor kooplieden en ambachtslieden. Ze woonden en werkten daar. Op de vitte golden dezelfde wetten en regels als in Harderwijk. Een vitte was dus een plaats uit de historie en ver weg van de stad Harderwijk.

Een 'praetje' is een kort gesprek over alledaagse dingen, of een korte verhandeling of lezing. Kooplieden en ambachtslieden op de vitte waren soms maanden van huis en konden in de winter vaak niet uitvaren voor de thuisreis. Tijdens hun verblijf daar moesten de kooplieden zich zien te vermaken en dat deden zij onder andere met het vertellen van verhalen. Ook na terugkomst in Harderwijk waren de sterke verhalen niet van de lucht.